

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA I ANŠLUS AUSTRIJE 1938.

Srđan Mičić, *Kraljevina Jugoslavija i anšlus Austrije 1938*, Službeni glasnik i Evropski centar za mir i razvoj (ECPD) Univerziteta za mir Ujedinjenih nacija, Beograd, 2010, 316 str.

Knjiga Srđana Simića bavi se razlozima koji su doveli do aneksije Austrije od strane Nemačke i promenama koje je taj događaj izazvao u Evropi, posebno u vezi sa položajem Kraljevine Jugoslavije. Autor je pažnju posvetio prekonponovanju snaga u Evropi nakon završetka Prvog svetskog rata i raspada Habsburške monarhije. Austrija je tada izgubila status velike sile i postala je predmet interesovanja četiri velike sile u Evropi, odnosno Velike Britanije, Francuske, Italije i Nemačke. Knjiga je podeljena na četiri dela koji bi trebalo da ukažu na situaciju koja je rezultirala promenama unutrašnje i spoljne politike Kraljevine Jugoslavije nakon prisajedinjenja Austrije susednoj Nemačkoj.

U prvom poglavlju autor analizira probleme koji su postojali u međusbnim odnosima država u Evropi povodom Austrijskog pitanja i njihov uticaj na unutrašnju i spoljnu politiku Kraljevine Jugoslavije. Osnovni cilj Ministarskog saveta Kraljevine Jugoslavije i Milana Stojadinovića bio je očuvanje nezavisne Republike Austrije. Ipak, sa jačanjem Nemačke ova opcija nije bila realna, a postojala je i mogućnost restauracije Habzburške monarhije, što bi uticalo na unutrašnju stabilnost Kraljevine Jugoslavije. Postojale su prognoze da bi obnovljena Habzburška monarhija želela da ponovo prisajedini jugoslovenske oblasti koje su pre Prvog svetskog rata bile u njenom sastavu. U takvoj situaciji anšlus Austrije od strane Nemačke bio je tumačen kao najmanje zlo po Jugoslaviju. Nakon anšlusa Kraljevina Jugoslavija je dobila još jednog moćnog suseda na svojim granicama – Treći rajh. To je dodatno učvrstilo Milana Stojadinovića u stavu da Jugoslavija treba da vodi politiku „odrešenih ruku“, odnosno nesvrstavanja u različite saveze ili paktove. Ključni razlog je bio uspostavljanje dobrih odnosa sa Nemačkom, jer bi bilo kakva anti-nemačka aktivnost mogla da izazove Treći rajh, koji je sada bio u susedstvu, na aktivnosti uperene protiv državne celovitosti Kraljevine Jugoslavije. Pored toga, ova politika je nudila mogućnost Jugoslaviji da se brzo preorijentiše u svojoj spoljnoj politici ukoliko velike sile oforme jak anti-nemački blok. U tom smislu, za Jugoslaviju je od presudne važnosti bilo uspostavljanje bliskih odnosa sa Rimom, jer je

procena državnih zvaničnika bila da će nakon anšlusa doći do slabljenja osovine Berlin-Rim.

Tokom vremena postalo je jasno da je anšlus Austrije neizbežan i da će doći do značajnih spoljnopoličkih promena u Evropi, što će posebno uticati na geopolitički položaj Kraljevine Jugoslavije. Tome je autor posvetio drugo poglavlje svoje knjige. Tokom anšlusa Kraljevina Jugoslavija se držala po strani, kao što je prethodno Milan Stojadinović i istakao tokom kontakta sa stranim diplomatskim predstavnicima. Pre anšlusa bilo je pojedinih aktivnosti na pokušaju da se anšlus spreči, ali nisu imale potrebnu diplomatsku snagu. Male države u Srednjoj i Jugoistočnoj Evropi nisu želele da sprovede bilo kakve anti-nemačke aktivnosti bez angažovanja velikih sila. Ipak, oslanjanje ovih država na diplomatske aktivnosti Velike Britanije, Francuske i Italije u obuzdavanju Nemačke nije urodilo plodom. Kraljevina Jugoslavija je najviše nade polagala u saradnju sa Rimom kako bi umanjila uticaj Nemačke u Podunavlju i na Balkanu. Na privrednom planu, zvaničnici Jugoslavije su smatrali da neće biti mnogo razlike u dominaciji Rima ili Berlina u ovim regionima. Zato su preduzete mere na privlačenju britanskog i francuskog kapitala u Jugoslaviju, ali je bilo jasno da bez vojne pomoći neće mnogo biti ostvareno na obuzdavanju Nemačke u slučaju prodora u Jugoistočnu Evropu. Ipak, Velika Britanija i Francuska nisu bile spremne da povedu konkretnije aktivnosti na jačanju malih država u ovim delovima Evrope, izuzev u Grčkoj u kojoj je već postojao značajan britanski uticaj. Ubrzo nakon anšlusa Nemačka je anektirala Sudetsku oblast, pa je bilo jasno da ova velika sila neće stati sa zahtevima za dodatnim teritorijalnim proširenjima.

Naslov trećeg poglavlja „Neutralnost ili protest“ najbolje opisuje ključne stavove, odnosno razmimoilaženja, najvažnijih aktera u Kraljevini Jugoslaviji u vezi sa aneksijom Austrije. Centralne vlasti u Beogradu zastupale su stav da Kraljevina Jugoslavija treba da se drži neutralno u vezi sa aneksijom Austrije, jer velike sile nisu bile spremne ništa konkretnije da učine po tom pitanju. Sa druge strane, u Dravskoj banovini predstavnici lokalnih vlasti su insistirali da Jugoslavija treba da zauzme stav kojim bi iskazala svoje nezadovoljstvo događajima u susednoj državi. Ipak, tadašnji ministar spoljnih poslova i predsednik Ministarskog saveta Milan Stojadinović, smatrao je da ne treba izazivati Treći rajh, jer Kraljevina Jugoslavija nije dovoljno snažna da se samostalno suprotstavi tako snažnoj sili. Aneksija Austrije je pokazala sve slabosti i nesuglasice koje su tada postojale u jugoslovenskom društvu. Te nesuglasice su bile najizraženije na političkom i međunacionalnom planu. U političkoj sferi, opozicija nije u dovoljnoj meri razumela promene koje su se dogodile u Evropi i insistirala je da se Kraljevina Jugoslavija ponovo čvršće veže za Francusku i Veliku Britaniju. To je, u stvari, bili sredstvo opozicije u njenim pokušajima da izazove smenu vlasti. Na drugoj strani, kada se radi o međunacionalnim odnosima, tri državotvorna naroda nisu uspela da se slože oko uređenja unutrašnjih odnosa i zauzimanja

spoljnopolitičkog pravca. Slovenci su se osećali zapostavljeno od strane centralnih vlasti u Beogradu, jer nije više učinjeno na obuzdavanju Trećeg rajha i zaštiti Slovenaca u Koruškoj, odnosno uključivanju ovog dela Austrije u teritorijalne okvire Kraljevine Jugoslavije. Hrvatski politički predstavnici insistirali su na rešenju položaja Hrvata u Kraljevini Jugoslaviji i smatrali su da će promene u okruženju prisiliti centralne vlasti da prihvate njihove zahteve. Pitanje položaja i teritorija srpskog naroda rešeno je u okvirima Kraljevine Jugoslavije. Suprotno Slovencima i Hrvatima, aneksija Austrije eliminisala je pretnju koju su Srbi smatrali najvećom po njihove interese, odnosno definitivno je onemogućena restauracija dinastije Habzburga.

Autor se u trećem poglavlju bavi informacijama i propagadnom koja je širena u vezi sa anšlusom Austrije. Osnovni cilj državnih organa na ovom polju bio je sprečavanje pojave uznemirenosti u javnosti i nepoverenja u spoljnopolitičku poziciju države. Zbog toga je cenzura bila veoma stroga kada je bilo u pitanju pisanje štampe. Pored toga, državni organi su veoma pažljivo pratili rad radio-stanica. Centralni presbiro izdao je direktive u kom pravcu bi štampa i radio-stanice trebalo da izveštavaju. Primarni cilj ovih direktiva bio je očuvanje dobrih odnosa sa Trećim rajhom i sprečavanje pojave panike u javnosti. Ipak, i pored svih napora državnih organa, drugačije mišljenje često se pojavljivalo u javnosti na različite načine. Redakcije pojedinih listova pronalazile su načine da zaobiđu cenzuru. Sa druge strane, postojala je ilegalna štampa kako parlamentarne, tako i vanparlamentarne opozicije. Štampu koja je umnožavana u inostranstvu i rasturana u Jugoslaviji bilo je teže kontrolisati nego u slučaju listova koji su bili u potpunosti vezani za teritoriju Kraljevine. Što se tiče propagandnih aktivnosti opozicionih i drugih grupa, karakterističan primer anti-vladine propagande bile su pesme koje su državni organi teško mogli da kontrolišu. Državni organi su uspeali da spreče pojavu panike u javnosti zbog širenja Trećeg rajha, ali nisu u potpunosti uspeali da spreče širenje opozicionih i anti-vladinih stavova. Na osnovu stavova koji su šireni u javnosti, odnosno na informativnom i propagandnom polju, mogle su se videti međusobne razlike interesa i političkih pozicija tri državotvorna naroda u vezi sa anšlusom Austrije. Srbi su posmatrali anšlus sa stanovišta konačnog eliminisanja pretnje od restauracije dinastije Habzburga i uspostavljanja dobrih bilateralnih odnosa sa Berlinom. Hrvati su pretpostavljali da će izmenjeni spoljnopolitički položaj u kojem se našla Jugoslavija prisiliti vlasti u Beogradu da prihvate njihove zahteve u vezi sa rešenjem hrvatskog pitanja. Slovenci su strahovali od daljeg širenja Trećeg rajha ka Jadranskom moru i isticali su težak položaj svojih sunarodnika u Koruškoj. Ipak, iz pisanja štampe može se zaključiti da su predstavnici sva tri naroda bili zabrinuti zbog načina na koji je anšlus realizovan, odnosno zbog demonstracije velike vojne moći. Cenzura i aktivnosti državnih organa u sprečavanju slobodnog dotoka informacija u javnost postigli su polovičan uspeh. Na teritoriji Uprave grada Beograda ove aktivnosti državnih organa u potpunosti su uspele. Sa druge strane, u

unutrašnjosti zemlje, a posebno na teritoriji Dravske banovine, cenzura i druge aktivnosti državnih organa pokazale su mnoge slabosti.

Srđan Mičić je u svojoj knjizi *Kraljevina Jugoslavija i anšlus Austrije 1938.* na veoma detaljan način objasnio okolnosti koje su prethodile anšlusu Austrije. Poseban doprinos predstavlja objašnjenje stava koji su vlasti Kraljevine Jugoslavije tom prilikom zauzele. Time je ovaj autor dodatno razjasnio spoljnopolitički položaj u kojem se našla Kraljevina Jugoslavija, uz isticanje promena koje su nastale na unutrašnjem planu zbog anšlusa Austrije. Ova knjiga pružila je jasniju sliku o međunarodnim odnosima u Evropi neposredno pre Drugog svetskog rata, pa se može zaključiti da je Srđan Mičić ponudio jasnije razumevanje uzroka koji su rezultirali ovim vojnim sukobom.

Aleksandar JAZIĆ